

Ivana Vladilo, stručna suradnica savjetnica

Strojarska škola za industrijska i obrtnička zanimanja, Rijeka

KNJIŽNICA OBITELJI VITEZIĆ

u Vrbniku na otoku Krku

Poznajemo li, barem površno, kulturnu povijest otoka Krka, a posebno Vrbnika, nećemo biti iznenađeni ponosom Vrbničana *Knjižnicom obitelji Vitezić*.

Vrbnik je grad čija poznata povijest seže u daleko pretpovijesno – kameno i brončano doba (brojni nalazi u okolici Vrbnika). Taj grad postaje jednim od središnjih hrvatskih naselja i jednom od glavnih utvrda na otoku. Vrbnik je kolijevka Krčkih knezova i rasadište hrvatskoglagoljske baštine. Seoski kaptol u Vrbniku postojao je mnogo prije pronalaska tiska, iz vrbničkih skriptorija dolaze brojni glagoljski rukopisi, a konačno, Vrbničanin je i Blaž Baromić, senjski tiskar, jedan od prvih u Hrvatskoj. I posljednji glagoljski misal tiskan 1893. (zatim 1896. i 1905.) djelo je tiskara Vrbničanina Dragutina A. Parčića.

Svakako valja spomenuti i poznatu činjenicu da su se glagoljaši i školovali u Vrbniku u privatnim školama kakve tamo djeluju već u 11. st. Hrvatskoglagoljaško školstvo nesmetano se razvijalo i za vrijeme Mletačke Republike (1480.- 1797.) uz biskupovo uvjerenje o besprijekornom vjerskom i moralnom ponašanju. Iz tih škola izlaze brojni svećenici te glagoljski notari. Tako i J. Petriš kaže: «Imil je Vrbnik laginju za činit popi, zač je imel dobrih učitelji za upravljat dicu udilje od ditinstva.»

U ovom površnom oslikavanju kulturnog ozračja Vrbnika, treba spomenuti da je baš u Vrbniku, 1. travnja 1871. otvorena *Hrvatska čitaonica*, kao prva na Kvarnerskim otocima i treća u Istri. Sa svrhom buđenja hrvatske nacionalne svijesti (koja u Vrbniku, zapravo, nikada nije zaspala) i širenja prosvjete, čitaonica je radila po mnogim privatnim kućama, e da bi konačno svoju sudbinu povezala sa sudbinom *Knjižnice obitelji Vitezić* kroz zakladu *Hrvatski dom*.

Od zamisli do osnivanja *Knjižnice obitelji Vitezić*

«Razširivanje koristnog znana i postepeno umnoživanje prave kulture u našem pučanstvu imalo se pred očima kod osnutja nazočnog zavoda.»

Riječi su to najzaslužnijega za otvaranje *Knjižnice obitelji Vitezić*, Dinka Vitezića (Vrbnik, 24. VII. 1822. – Krk, 25. XII. 1904.) pravnik, političara, narodnog zastupnika u bečkom Carevinskom vijeću. I dalje: «Budući da knjižnica o kojoj se radi bit će ne samo na korist vrbničkom pučanstvu, nego će i služiti na diku i čast onoga mjesta, potpisani se obraća na Presvjetli i Prečasni biskupski Ordinarijat molbom, da bi isti od svoje strane blagohotno uznastojao, da se oživotvori i pristojno uzdrži navedena knjižnica.»

Zamisao o otvaranju knjižnice u Vrbniku potekla je, zapravo, od Ivana Josipa Vitezića, biskupa krčkog, iz čije oporuke u *Zakladnicu od 17. prosinca 1898. o ustrojenju Knjižnice obitelji Vitezić u Vrbniku*, njegov brat Dinko Vitezić prenosi: «Moj blagopokojni brat Ivan Josip Dr. Vitezić bivši biskup u Krku, u članku 8. svoje oporuke od 8. sječnja 1877. ... izrazio je želju, da sve njegove knjige, osim onih navedenih u posebnom upisniku i koje on pušća biskupskoj biblioteci, da sve te knjige sa dotičnim ormarima budu sačuvane kao knjižnica obitelji Vitezić u kući njegova brata Dinka (t. j. U mojoj kući) ili u drugom slobodnom mjestu.

Oporučitelj izrazio je istodobno nadu, da ću ja poduzeti potrebite korake, e da bude osjegurana osnutak navedene knjižnice, dodavši i to, da ako bi se tokom vremena osnovala u Vrbniku knjižnica, on ne bi imao ništa proti tomu, da bi se istoj pridružila i njegova knjižnica.

Kao ovršitelj oporuke svoga pokojnoga nezaboravnoga brata predao sam biskupskoj knjižnici knjige navedene u prvoj točki navedenoga članka i tako potpuno ovršio u tom pogledu nalog blagopokojnog oporučitelja. Što se ostalih knjiga tiče, dao sam ih prenieti u svoju kuću u Vrbniku. Osim toga dodao sam ovima dio svojih knjiga i nabavio nekoliko ormara, budući da oni pokojnoga brata nisu bili dostatni; dao sam napokon poredati barem djelomično knjige polag posebnog propisa. Do sada nije došlo do toga da bi crkvena uprava dala sagraditi kuću za svoju knjižnicu.

Sljedeći primjer svoga pokojnoga brata želim, da iza moje smrti SVE moje knjige budu pridodane njegovim knjigama, kako im je već i sada jedan dio pridodan: i to istom namjerom da sačinjavaju knjižnicu obitelji Vitezić. Ja pak također želim, da, kad bi se u Vrbniku ustrojila župnička knjižnica, naznačene moje knjige i one pokojnoga brata budu u istu postavljene.»(1)

Da je Dinko Vitezić razmišljao o pravoj knjižnici, a ne tek o zbirci knjiga, te da ima točnu predodžbu o tome kako dobra knjižnica mora biti uređena, čitamo i iz sljedećega: «No pošto u mojoj kući gdje se sada nahode knjige, ne ima toliko prostora, da bi se iste mogle poredati na način, kakav iziskuje dobro uređena knjižnica, to treba skrbiti, da se u tu svrhu što prije priredi osobite prostori.»(2)

Vitezić se tada obraća vrbničkom župniku molbom «da bi isti izvolio poprimiti potrebite korake, da se za župničku knjižnicu u Vrbniku što prije sagradi na zgodnome mjestu posebna kuća...»(3) No, u odgovoru župničkog ureda od 5. travnja 1896. rečeno je: «... uprava župne crkve nema sada niti novčića raspoloživa za takvu gradnju...»(4)

I dok Vitezić i dalje razmišlja o knjižnici i po tko zna koji put naglašava: «...u mojoj kući, gdje se sada knjige nalaze, takva je tesnoća, da se iste ne mogu poredati, kako to iziskuje jedna dobro uređena knjižnica...», i jedna druga kulturna ustanova, za Vrbnik posebno važna, muči se s nedostatkom prostora. Riječ je o vrbničkoj *Hrvatskoj čitaonici*.

Osnivanje zaklade HRVATSKI DOM i gradnja zgrade

Hrvatska čitaonica razaslala je svojim članovima pismo, datirano 3. rujna 1987., kojime poziva «na osnovateljnu skupštinu društva *Hrvatski dom* u Vrbniku». Među ostalim, u dnevnom je redu predviđeno raspravljati o «položaju, nacrtu, te o troškovima sgrade, koja će služiti za Hrvatski dom».

A Vitezić piše:

«Pošto sam ja već u visokoj dobi svoga života te bih želio prije smrti osigurati obstanak knjižnice obitelji Vitezić polag želje izražene u oporuci moga blagopokojnoga brata:

To sam ja da dostignem tu svrhu sklopio dne 15. kolovoza 1898. sa zastupnicima društva Hrvatski Dom u Vrbniku, ugovor zajednice...

Polag ovog ugovora društvo Hrvatski Dom u Vrbniku obvezalo se sagraditi sgradu u svoje društvene svrhe uz glavni trg u Vrbniku, po priredjenom nacrtu, a ja kao suosnovatelj zaklade knjižnice obitelji Vitezić obvezao sam se doprinesti k izvedenju iste sgrade svotu for. 3.000 (tri hiljade) pod uvjetom, da društvo Hrvatski Dom ustupi u suvlasništvo zakladi knjižnice nerazdjeljeni dio zgrade, koji prema ukupnom trošku sgrade bude odgovarao doprinosnom iznosu od for. 3.000.

Prema tomu opredijelilo se za upotrebu knjižnice cijeli drugi kat, dočim sve ostale prostorije zgrade ostaju na raspolaganje društva Hrvatski Dom.»(5)

Tom su prigodom tiskana i *Pravila društva Hrvatski Dom u Vrbniku*, «...prizvanih zakonito postojećim odlukom 26. srpnja 1897. br. 7387 Visokog c. Kr. Namjestništva u Trstu»(6)

Uz glas Vrbničana «Doma nam se hoće!», 22. siječnja 1899. blagoslovljen je temeljni kamen. Vitezić je tada rekao: «... da će sgrada, koja će se dignuti na istom biti tvrđava, iz koje ćemo mi odbijati navale naših neprijatelja...»(7)

Tijekom gradnje troškovi su rasli pa je svota koju Vitezić daje za gradnju umnogome premašila početnih 3000 forinti i dostigla, do konačnog dovršenja, 16000 kruna (8000 forinti).

Hrvatski dom izgrađen je, kako je Vitezić i zahtijevao, a prema projektu Luke Vitezića, uz glavni trg u Vrbniku, na mjestu negdašnje Lože na glavnom ulazu u obzidani Vrbnik. Sa strane trga imao je dva kata, a s izvanjske, vidljivo iz luke, tri kata.

Prostorije u prizemlju namijenjene su za gostionicu, sastajalište domaćih ljudi i izletnika. U prizemlju je i velika dvorana s pozornicom sakrivenom zastorom na kojem je oslikan Vrbnik, a koristi se za priredbe i sastanke. Tu je i dječje zabavište. Na prvom katu nalazila se *Hrvatska čitaonica*, a drugi kat određen je za *Knjižnicu obitelji Vitezić*.

Iz *Spomenice* čitamo: «U ovaj drugi kat imaju se smjestiti i pohraniti knjige moga pokojnoga brata Josipa Ivana Vitezića navedene u drugoj točki članka 8. njegove oporuke od 8. siječnja

1877., koli moje knjige, koje sam jur dodao, ili ću dodati onim knjigama dok sam živ i sve druge knjige, koje budem ostavio iza moje smrti.

Po mogućnosti opredijelit će se jedna soba u istom katu da služi kao muzej iliti skladište znamenitijih stvari ovoga otoka, bud u historičkom bud u prirodoslovnom pogledu.»(8)

Zgrada *Hrvatskog doma* svečano je otvorena i predana na uporabu Vrbničanima 4. kolovoza 1901. Spominje se da je uz ponosne Vrbničane i otočane, više od 1200 gostiju iz Hrvatskog primorja i Istre stiglo u Vrbnik, a Vrbničanin Franjo Volarić, tada kurat u Ćunskom, inače poznat kao pjesnik ilirac, piše pjesmu *K otvorenju Hrvatskog doma u Vrbniku*.

Na glavnoj skupštini Društva Hrvatski dom u Vrbniku, održanoj dana 18. kolovoza 1901. predao je Odbor konačni račun o gradnji, a među inim zaključeno je «da se društvena sgrada imade prozvati VITEZIĆEV DOM»(9)

Knjižnica, smještena na drugom katu *Vitezićevog doma*, za javnost je otvorena 10. srpnja 1910. Taj podatak spominje samo Mihovil Bolonić, a svi drugi navode samo godinu 1901. Što se događalo s Knjižnicom u tih 9 godina od otvorenja Doma, nigdje nije spomenuto.

UREĐENJE KNJIŽNICE

O najranijem razdoblju djelovanja knjižnice nema, nažalost, puno konkretnih podataka. Jedino što je izvjesno, jest to da je knjižnici bila osigurana potpuna materijalna potpora Vitezića: «Obvezujem se takodjer za sebe i svoje nasljednike, nositi sve troškove, koji budu potrebiti za prenos knjiga, nabavu ormara, pokućstva i ostalih potrebstina, da se knjižnica stavi u točan red.»(10)

Vitezić je odredio i tko smije raditi u knjižnici i ta se njegova odluka strogo poštivala, što je vidljivo iz dostupnih zapisnika: «Čuvarom knjižnice bit će onaj svećenik potomak po mužkoj lozi moga brata Luke Vitezića koji bude u Vrbniku stanovao, a kad bi bilo istodobno više svećenika iste porodice i istoga prava, tada bit će čuvarom onaj izmedju njih, koga bude tadašnji krčki biskup ili njegov zamjenik za tu službu odabrao.»(11)

On ostavlja i novac (3000 forinti u državnoj obveznici) «da se daje od iste rente čuvaru nagradu od 50 kruna iliti 25 forinti, a ostali iznos da se upotrebi za nabavu knjiga i ostalih potreboća za suzdržavanje knjižnice i dotične zgrade.»(12)

Knjižnicom upravlja «Odbor sastavljen od župnika, načelnika ili njihovih zamjenika, te od najstarijega muškoga potomka po muškoj lozi praroditelja Luke Vitezića». Odbor nadzire čuvara knjižnice i pridržavanje *nutarnjeg pravilnika*, a Vitezić, kako je obećao «sastavit ću pravilnik, ako me Bog uzdrži u životu, ja odgovorno s Odborom», zaista sastavlja *Nutrnji pravilnik knjižnice obitelji Vitezić*.

Pravilnik je podijeljen u 3 dijela – članka:

Članak I. – Odbor knjižnice (6 paragrafa)

Članak II. – Čuvar knjižnice ili bibliotekar (10 paragrafa)

Članak III. – Red koga se imaju držati oni koji pohadjaju knjižnicu radi čitanja knjiga ili razgledanja zbirke (10 paragrafa)

Iz I. Članka, među ostalim, doznajemo da je predsjednik Odbora obavezno župnik, a potpredsjednik načelnik. Odbor određuje «u koji sat ima biti knjižnica otvorena pučanstvu». Saziva sjednicu barem na završetku svake godine.

Iz II. Članka vidimo da su obaveze bibliotekara opširno opisane, ali ovlasti su mu gotovo nikakve. Dužan je upravljati cijelim imetkom knjižnice, sastaviti katalog knjiga, tiskanica i rukopisa, te imenik zbirke i svih stvari u knjižnici. Mora paziti na red i čistoću, paliti peć i raditi sve što je potrebno. On priređuje «konačni račun prošle godine i proračun buduće», ali nema pravo glasa u odlučivanju o bilo čemu, pa čak niti o tome hoće li se neka knjiga dati na čitanje izvan knjižnice, jer i o tome odlučuje Odbor.

U članku III. određeno je: «... biti će dopušćeno pohadjati knjižnicu onim osobam obojega spola, kojih moralno ponašanje i stepen izobrazbe ne stoji u opreci sa ciljevi istoga zavoda».

Knjižnica je otvorena svaki dan osim nedjelja i zapovjednih blagdana. «Pošto čitajućim treba prikupljati misli, da se čitanjem okoriste, stoga u sobi u kojoj se čita obično zabranjen je svaki razgovor. U samom slučaju da nitko od prisutnih ne bude prigovarao, bit će dopušćeni razgovori o znanstvenih, poučnih i umjetničkih pred-

metih, u svakom slučaju ostaje strogo zabranjeno razpravljati o poslovih koji bi mogli dati povoda kargam ili prieporim.»

O točnom broju knjiga, načinu uređenja knjižnice i njezinom stvarnom djelovanju, iz prvih godina podataka nisam pronašla. Nađena je, međutim, tvrdo ukoričena bilježnica formata A4, na čijim koricama je naljepnica s tekstom: *Zapisnici knjižničara, Vrbnik 1925.*, a iz zapisa na prvoj stranici: Predao župnik g. Kirinčić 26 / 10 1971., pretpostavljamo da se čuvala u župnom uredu.

Prvi je zapisnik datiran 14. svibnja 1925. U njemu je riječ o tome kako je čuvarom biblioteke, po odluci biskupskog Ordinarijata u Krku, od 6. svibnja, imenovan dr. Dinko Trinajstić. Izvršena je predaja novčane imovine te knjižničkog namještaja, knjiga i arhivskih kataloga. O broju knjiga ni riječi, ali saznajemo da je katalog postojao jer je zaključeno da neke knjige manjkaju, «te si čuvari pridržavaju naknadno pregledati sve i sravniti sa kata- lozima»(13)

Doznajemo da je zagubljena i inventarna knjiga te «kada se pronađe inventar učiniti isto glede namještaja i dragocenosti».

Iz zapisnika od 13. kolovoza 1926. čitamo da je knjižnica nabavila aparat za proiciranje, ali akumulator i dijapozitivi nisu stigli – to je razlogom da predviđena predavanja u knjižnici nisu održana. Trinajstić se žali uz to «da biblioteka nema još uređenja jer je to dug i težak posao, pa će se to po mogućnosti učiniti».

Iz *Izvešta knjižničara* razvidno je da se u 1926. čitalo preko 500 knjiga, te da postoji problem neuvezanih knjiga koje se nerado daju na čitanje zbog mogućih oštećenja. Uvezom knjiga bave se i dalje, pa 1928. godine napominju da vez pojedine knjige stoji 12 Din. «S druge strane propitat će se u samostanu franjevac na Trsatu, koji imaju sprave za vezanje ako bi ju posudili ili prodali, pa bi ovdje školska djeca to radila.» Te godine za čuvara knjižnice imenovan je pop Ivo Trinajstić, a zanimljiv je i zapis «inventar još nije započeo ali se nada da će to brzo».

Novim rukopisom napisan je Zapisnik sjednice uprave održane 14. oktobra 1929. Čitamo: «Kroz ovu godinu započelo se je sa popisom knjiga. Do sada obavljena je polovina radnji, te se je došlo do broja 2194. Preostalo je još uz lijep broj vlastitih knjiga i sve crkvene knjige, tako se može računati da će biti u Knjižnici blizu

5000 knjiga.» Ovaj je podatak dragocjen jer se jasno vidi da se u knjižnici vode odvojene knjige inventara za dva fonda – crkveni i dio koji pripada *Knjižnici obitelji Vitezić*. Zabilježen je i podatak da se crkveni fond drži u posebnim ormarima, znači i fizički su odijeljeni.

Knjižnica se bori s financijskim problemima i «jedina potpora koja je knjižnici sjegurna jesu milodari».

Te, 1929. godine knjižnici je darovana glagoljska knjižnica «Transit sv. Jeronima», tiskana 1507. u Baromićevoj tiskari u Senju.

Godine 1930. knjižnica je potpuno uređena i popis knjiga je završen, pa doznajemo iz zapisnika da broji 8547 svezaka. Od toga Knjižnica imade 6087, a župna crkva 2460 knjiga. Te je godine knjižnica obogaćena s oko 200 knjiga iz područja pčelarstva i fotografije, dar obitelji Trinajstić. Knjige su upisane na početku knjige inventara koja počinje brojem 2751, a koju sam slučajno otkrila kao potkrepu Zapisnicima. U istoj knjizi pod brojem 2924 upisan je i «Transit sv. Jeronima», Senj 1507., nađeno u obitelji Trinajstić. Pod brojem 2921 upisan je Kohlerov Atlas, zasigurno najpoznatija knjiga iz vrbničke knjižnice. Nažalost, u toj inventarnoj knjizi nema niti jednog datuma, pa ne znamo kada su knjige upisivane.

Kako je rečeno, počinje brojem 2751, a popunjavane su samo rubrike: tekući broj, pisac, naslov, rijetko i opaska o darovatelju. Iako postoji i rubrika: struka, ona nije popunjavana.

Knjiga završava brojem 3659 i dalje je prazna. Listovi nisu numerirani, a zanimljivo je da su osim knjiga tu inventarizirani i različiti ugovori, isprave, dokumenti.

1930. godine zabilježeno je «da je knjiga bilo dignuto na čitanje 626». 1933. čitalo se 800 knjiga i zaključak je zapisničara: «tako svake godine broj čitača se povećava»

Knjižnica se i dalje mahom obnavlja vlastitim sredstvima, od milodara, priloga posjetitelja, a ponekad se pribjegne i prodaji knjiga. Tako je 1930. g. Zabilježeno kako je neki general Bošković, otkrivši u knjižnici dvije mape iz 1813. zamolio da se jedna ustupi Vojnom geografskom institutu u Beogradu, a članovi Odbora pristaju na to uz uvjet da Ministarstvo prosvjete osigura knjižnici godišnju potporu od 5000 dinara. Godine 1933. zabilježeno je da je prodan V. Svezak Farlattija za 1500 dinara (dr. Ritigu?).

Zapisnik iz godine 1934. dovodi nas u dvojbu glede broja knjiga. On je, naime, gotovo prepolovljen, a ne znamo razloga tomu. Ako je, kako je spomenuto, 1930. *Knjižnica Vitezić* imala 6087 svezaka, a župna crkva 2460, kako se dogodilo da se te godine spominje podatak da Knjižnica Vitezić broji 3454 knjige, a knjižnica župne crkve 1810 knjiga i sve to nakon što joj je velečasni, pok. Pop Antun Petriš, ostavio sve svoje knjige zajedno s ormarom.

Iz zapisnika 1937. g. doznajemo ponešto o nabavnoj politici i cenzuri. Spominje se neodobravanje izdatka za nakladnika «Binoza» s obrazloženjem «da se pretplata na knjige jedne naklade kao što je *Binoza* kosi s tradicijom biblioteke. Odbor protestira što su se u knjižnici primila *Binozina* izdanja, jer poznata je kao protukatolička i protuhrvatska naklada koja publici servira marksizmom nadahnute knjige. Posebno odbor žali nad činjenicom da je dva puta kroz duži razmak u 1937. godini dignuta zloglasna i nemoralna knjiga *Majstor duša* koju je napisao poznati apostata Đuro Vilović. Značajno je da sam Vilović ne daje vlastitoj djeci knjigu na čitanje. Nema sumnje da se ovakav način postupka protivi temeljnoj zamisli ustanove. S ovim u vezi zaključujemo da se sumnjive knjige neće davati na čitanje.»(14)

Te je godine prvi puta spomenuta i upisnina, pa doznajemo da je iznosila za odrasle 2 Din., a za djecu i đake 1 Din. Odbor je te, 1937. g. zaključio da će se «za narodne svečanosti u prostorijama knjižnice vijati hrvatska narodna zastava».

Posljednji zapisnik je iz godine 1938. 18. listopada zabilježeno je o neprilikama s društvom *Vitezićev dom* koje je htjelo biti suvlasnikom prostorija knjižnice, te u njima držati svoje uredovne knjige. Predsjednik društva g Ivan Trinajstić nije htio izručiti ključa od ulaznih vrata u knjižnicu, što ga je držao kao bivši knjižničar, te je predsjedništvo knjižnice dalo izmijeniti brave na vratima.

Zapisnik je nedovršen. Ispod zadnjeg napisanog retka podvučeno je crvenom olovkom, pa novim rukopisom slijedi tekst župnika Josipa Volarića, ujedno i predsjednika Odbora:

«Sa danom okupacije otoka g. 1941. od strane talijanske vojske, Knjižnica tek životari. Novih knjiga se ne naručuje. Pošto je ratno stanje, u mjestu pribiva često vojska, to prijeti pogibao bombardiranja. Stoga je pretsjednik, koji je vršio ujedno i dužnost

knjižničara Ivan Gršković, dao prenesti sve knjige i nekoliko ormara u crkvena spremišta. Knjige se je magaziniralo u župnoj crkvi u kapeli Ruzarija, zatim u kapeli Sv. Marije, desetincu i Božjem grobu. Troškove prenosa platili su kan. Pop Luka Vitezić i blagajna Župne crkve.

Početak veljače 1945. godine u Vrbniku je bilo oko 500 okupatorovih vojnika: Nijemaca, Talijana, Hrvata. Smjestili su se u Vitezićev dom. Dne. 10. veljače iste godine osvanulo je nad Vrbnikom nekoliko aviona (savezničkih), koji su pogodili Vitezićev Dom sa dva zračna torpeda i on se srušio. Srećom da su knjige i neki ormari na vrijeme odneseni na sigurno, jer bi inače sve to bilo propalo pod ruševinama. Propali su veliki ormari koji se nisu stigli iznesti iz prostorije, te nešto knjiga duplikata.

Koncem godine 1945. pretsjednik knjižnice Volarić Josip župnik, uz pomoć poduzetnika J. Petriša i još nekoliko radnika, uspio je iz II. kata razrušenog Doma spasiti željeznu kasu i par kaset duplikata. Željeznu kasu su svojedobno njemački vojnici silom otvorili i pokvarili ključaonicu. Kasa je neuporabiva dok se ne popravi i leži u predvorju crkve Sv. Antona.

Do godine 1951. Knjižnica ne radi. Po nekoliko puta dolaze komisije iz Zagreba, Sušaka i Krka i pregledavaju da li se knjige čuvaju od propadanja. Pretsjednik u nekoliko navrata sugerira mjesnim vlastima da se pobrine za popravak Doma, ili da se rezerviraju jedan kat u prostorijama bivšeg Radničkog Doma koji je obnovljen. Ne uspijeva. Molbom sa strane predsjednika kao i popa Iva Trinajstića, moli se Ministarstvo prosvjete u Beogradu i Zagrebu da bi pomoglo obnoviti Dom. U Zagrebu daju samo obećanje. Već se pomišlja i na to da se knjige izruče Sveučilišnoj knj. u Zagrebu, koja će ih pohraniti u posebnoj prostoriji da se ne zatre uspomena Dru. Dinku Viteziću.

Član obitelji Vitezić, Ivan Vitezić penzioner u Sušaku nastoji da se knjige predadu najprije franjevcima na Trsatu na čuvanje. Kasnije se dogovara s Drom. Čutićem, upravnikom naučne bib. u Rijeci, da on preuzme knjige u fond Riječke biblioteke. Tomu se opiru predsjednik, član općine, kao i pučanstvo Vrbnika.

Na koncu Mjesni N. O. Vrbnik, kao i Kotar u Krku u dogovoru sa pretsjednikom, ispituju mogućnost da se knjižnica oživi u pro-

storijama Zadrnog Doma. Pada odluka: da! To isto usvaja i šira zajednica, koja je održana dne. 21. X. 1950. kako se vidi u nastavku ovog zapisnika.»(15)

Iz prvog razdoblja rada knjižnice sačuvana je i knjiga posjetitelja u kojoj je prvi zapis od 7. travnja 1926., a zatim: «*Godine 1927. posjetioca 267!*». Daljnjih zapisa nema, tek 1939. 15. kolovoza: «*Nakon dugogodišnje službe knjižničara, danas se po prvi put potpisujem – Nikola Ilijić*» (16)

U početku sljedeće stranice naznačena je godina 1940., a posljednji potpis datiran je 21. studenoga. Zatim slijedi tekst:

«*Dolaskom okupatora – talijanske vojske na otok Krk u aprilu 1941. godine zamire rad «Knjižnice obitelji Vitezić». Dne. 10. veljače 1945. bombardiran je i srušen Dom Vitezićev u kojem je bila smještena knjižnica. Knjige su nešto prije uglavnom spasene i pohranjene. Propali su veliki ormari i stalaže, te nešto knjiga manje vrijednosti t. j. duplikati.»(17)*

Zaključujemo da je prvo razdoblje rada *Knjižnice obitelji Vitezić* završilo uništenjem zgrade Vitezićevog doma, 10. veljače 1945. Pomalo je neobično da je u cijelom Vrbniku razrušena samo i jedino ta zgrada, naročito kada je riječ o bombardiranju, pa se mogućima čine i neka razmišljanja mještana da je zapravo bio postavljen eksploziv u zgradi, aktiviran pri povlačenju Talijana. Nažalost, Vitezićev dom nikada nije popravljen ili obnovljen, već je na istome mjestu izgrađen, arhitektonski minoran, hotel *Vrbniče nad morem*, dugo godina jedini hotel u Vrbniku, a danas zatvoren.

Zgrada ZADRUŽNOG DOMA – druga faza rada Knjižnice

«*Dne 26. listopada 1952. godine otvara se knjižnica u novim prostorijama i s novom upravom pod naslovom NARODNA BIBLIOTEKA VITEZIĆ U VRBNIKU.»(18)*

Pripreme su, međutim, počele ranije. Već su spomenuta različita razmišljanja i planovi o ponovnom otvorenju, a uobličeni su konačno na široj sjednici održanoj 21. listopada 1950. Tada je odlučeno da se knjižnica oživi u prostorijama Zadrnog doma: «*... jer prema postojećim zakonima knjige dalje ovako ne mogu ostati neiskorištene i prepuštene vremenskom kvaru.»(19)*

Zaključeno je tada da će mjesni Narodni odbor izraditi o svom trošku nove police za knjige, da će financirati stručnu osobu koja će doći u Vrbnik urediti knjižnicu, te poslije toga plaćati stalnog knjižničara. Upravni odbor knjižnice, budući: «...kroz ovih proteklih pet godina nije uspio kod vlasti da se popravi porušeni Vitezićev dom, i jer prijeti pogibao da knjige budu odnešene iz Vrbnika nekamo drugamo na čuvanje, to se složio s gornjim odlukama, samo uz garanciju da se poštuje statut napisan od samog osnivača Dr. Dinka Vitezića i da biblioteka nosi naslov kao i prije.»(20)

U to se vrijeme događaju promjene u upravljanju knjižnicom. Kako znamo, od samog osnutka, Odbor sastavljen od župnika, načelnika, predstavnika obitelji Vitezić i čuvara knjižnice odgovoran je Biskupskom ordinarijatu. Od 1952. godine, a čitamo to iz *Zapisnika odborske sjednice uprave Obiteljske knjižnice Vitezić u Vrbniku dne. 1. VII. 1952. g.*, stara uprava gubi stvarno pravo odlučivanja te: «...ovaj odbor sudjelovat će u upravi nove biblioteke, u koliko bude za to pozvan». I dalje: «Stara uprava predat će općinskom N. O. Vrbnik sve knjige biblioteke, te ostali inventar kao ormare i slike, u koliko to bude trebalo za novu Biblioteku Vitezić koja se sada sređuje u novim prostorijama... Nakon sređenja knjiga uprava će primiti natrag suvišne i nepotrebne knjige koje će pohraniti u župnom uredu... Knjige i stvari iznajmljuju se na neodređeno vrijeme.»(21)

To je ujedno i posljednji zapis u Knjizi zapisnika.

Istina je da su tada ili još ranije, sve najdragocjenije knjige pohranjene u župnom uredu. To je, konačno, logičan slijed stalnog uređenja knjižnice s dva odvojena fonda, onim knjižnice i onim župne crkve. Tako se u župnom uredu pohranjuju glagoljski rukopisni misali iz 15. st. i brevijari iz 13. i 14. st. pisani na pergameni; hrvatskoglagoljska «Transit sv. Jeronima» (sačuvana u 8 primjeraka); zbirka starog novca i raznih nađenih i iskopanih prethistorijskih predmeta (zbirka pok. popa Nikole Butkovića). Dio zbirke glagoljskih rukopisa (Petrisov zbornik, Vrbnički statut i Grablov Kvarezimal) baštinici obitelji Petriš prodali su 1961. Sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu. Što se točno danas nalazi u župnom uredu, od nekadašnjeg fonda, nisam uspjela istražiti.

Obnovljeni život Knjižnice Vitezić u novim prostorima živahan je. Knjige su smještene u tri povezane prostorije. U dvije je smješten stari fond koji se ne posuđuje i Vrbničani ga zovu «biblioteka», a u jednoj je posudbeni dio s novijom literaturom, zvan «knjižnica». Knjižnica je otvorena dva puta tjedno, upisnina se ne naplaćuje, ali zakasnina da. Knjige su složene po abecednom redu autora, bez obzira na struku, a postoji sistem knjižnih kartona za novi fond.

U biblioteku u tom periodu dolaze brojni posjetitelji jer je otvorena za razgledanje u vrijeme dolaska izletničkih brodova iz Novog i Crikvenice. Biblioteku pohode i mnogi stručnjaci, npr. prof. Josip Hamm koji često dovodi studente slavistike i svoje kolege.

Izvjesno je da je 1952. godine počela reinventarizacija knjižnog fonda jer se na knjigama uz inventarni broj nalaze 1952. i 1953. godina, a imaju i okrugli pečat s novim nazivom «Narodna biblioteka Vitezić – Vrbnik». Dio knjiga je klasificiran prema UDK (navedene su samo osnovne skupine).

U «Riječkoj reviji» br. 1 iz 1952. tiskan je članak o Knjižnici Vitezić u kojem se spominje da se «*sada taj fond inventarizira jer su se ranije knjige inventara navodno izgubile*». Spominje dragocjenosti knjižnice, navodi da je prije rata imala 14000 svezaka, te da obnovu rada i popisivanje knjiga pomaže i Naučna biblioteka u Rijeci.(22)

Petnaest godina kasnije, u «Vjesniku bibliotekara Hrvatske»(23) govori se o stručnoj pomoći koju Naučna biblioteka iz Rijeke, u okviru matične službe, pruža *Knjižnici Vitezić*. Akcija je počela u prosincu 1964. izradom stručnog i prostornog plana preuređenja, no dvije se godine, zbog nedostatka financijskih sredstava, ništa konkretnije nije poduzelo, osim što je izrađena jedna drvena polica za knjige i ostakljene vitrine za izložbu. 1966. ponovo je detaljno pregledan knjižni fond, odvojen je popularni dio od naučnoga, i knjige od periodike. Popularni dio namijenjen posudbi složen je po univerzalnoj decimalnoj klasifikaciji, a obuhvaća poslijeratna izdanja domaće i strane beletristike, popularne nauke, pedagogije, umjetnosti, privrede i dječje književnosti. Naučni dio (stari) fonda složen je prema postojećim mjesnim signaturama i smješten na desetak polica. Pregledana je i složena sva stara periodika, izrađen popis časopisa i novina. Izdvojene su knjige za izložbu u vitrinama.

Zabilježeno je i to da knjižnica ima abecedni katalog na listićima s oskudnim podacima (i danas postojeći, na listiću je uz autora samo još naslov djela; smješten u drvenom kataložnom ormariću), te nepotpune inventarne knjige. Autor dalje navodi kako bi bilo potrebno popisati i urediti novonabavljene knjige te izraditi potpuniji katalog starog fonda biblioteke. Spominje da fond obuhvaća oko 9000 svezaka, a svojom raznovrsnošću «odraz je široke kulture i interesa njena osnivača Dinka Vitezića. Već pri letimičnom pregledu može se ustanoviti da ima dobro očuvanih primjeraka iz početka 16. i 17. st. i crkvenih glagoljskih knjiga. Za nas su osobito značajne knjige štampane na našem jeziku u 17. i 18. st. u Veneciji i početkom 19. st. u Rijeci. Među periodičnim publikacijama ističu se starija godišta primorskih i istarskih novina i razna izdanja JAZU, no ima i lijep broj stranih publikacija.» I ovaj autor zaključuje: «Tek popisivanjem ove biblioteke dobila bi se prava slika njena bogatstva i značenja.»

Šest godina kasnije, u članku *Radovi na sređivanju i zaštiti fonda Biblioteke Vitezić u Vrbniku*, Katica Novak piše: «S većim ili manjim prekidima posao stručnih radnika Naučne biblioteke u Rijeci se nastavio sve do danas. U tom periodu napravljena je temeljita revizija i sređivanje cijelog fonda. Ustavljeno je da sada biblioteka posjeduje ukupno 6 284 svezaka knjiga i 356 naslova periodike. Fond je veoma raznolik. Od glagoljskih misala i stručnih knjiga na svim jezicima iz struka braće Vitezić, do raznih popularnih izdanja kojima je Dinko Vitezić htio prosvijetliti i unaprijediti vrbnički puk. Među knjigama ima vrlo vrijednih iz 16., 17. i 18. st. Neke knjige iz prošlog stoljeća tiskane u Istri i Hrvatskom primorju ili Dalmaciji su dragocjen prilog našem tiskarstvu u borbi našeg naroda za domaću riječ i slobodu. Pojedini pak primjerci periodike su kod nas jedinstveni. Osim toga tu se nalazi vrlo vrijedna arhivska građa, koja je složena u fasciklima a sastoji se od korespondencije, raznih bilježaka i dopisa Dinka Vitezića s raznom dokumentarnom građom. Posebno se čuvaju razne diplome osnivača Biblioteke, zapisnici čitaonice i knjižnice i fotokopije Vrbničkog statuta, Petrisova zbornika i Greblova Kvarezimala. Na temelju sređenog stanja i revizije mogla bi se konačno ova vrijedna Biblioteka registrirati kod Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture u Rijeci te tako i na taj način zaštititi.»(24)

Zbunjuje osnovna misao svih napisa o *Knjižnici obitelji Vitezić*, a ta je – popisivanje knjiga. Čini se da su, prijeko potrebno popisivanje knjiga, ali i drugi bibliotečni poslovi, po nekoliko puta započinjani, ali, izgleda nikada potpuno i temeljito završeni. Jedini i danas vidljivi rezultat dvadesetogodišnjeg rada na fondu jesu izvrsno katalogizirane knjige. Popis periodike kasnije je ponovno rađen. Općenito je vidljiv određeni nemar prema dokumentaciji jer je dijelom zagubljena, dijelom nepostojeća.

Ipak su dani u Zadružnom domu bili svijetli dani ove knjižnice. Stari fond bio je zaštićen i mogao se razgledati, dio knjižnice bio je posudbeni i sve je, čini se, dobro funkcioniralo do 1981. godine.

OPĆINSKA ZGRADA – treća faza

«Od 12. XI. do 27. XI. 1981. godine preseljena je biblioteka iz Zadružnog doma u zgradu Mjesne zajednice Vrbnik dodavanjem paketića preko niza školske djece (svaki put njih četrdesetak) dana 16. XI. 81. od 12 – 14.15 sati (ostalih dana pakovanje ili slaganje u police).»

Zapis je to Andrije Vitezića, čija je, navodno, i bila zamisao o preseljenju (Knjiga posjetilaca). O tom preseljenju namaću se mnoga pitanja. Zašto je do preseljenja uopće došlo kad je novi prostor mnogo manji, a u ispražnjeni prostor Zadružnog doma ništa nije smješteno? Zadružni dom je pomalo, tijekom vremena, izgubio sve sadržaje i danas je prazan, potpuno devastiran. Dalje, koliko je stručno izvedeno samo preseljenje, pakiranje i zatim ponovno slaganje knjiga na police?

Kako bilo, knjižnica je smještena u zgradi nekadašnje Mjesne zajednice, danas općinskoj, na glavnoj vrbničkoj placi, u zgradi stare škole koja se nalazi točno nasuprot nekadašnjeg «Vitezićevog doma».

Knjižnica zauzima prostor drugoga kata koji se sastoji od jedne velike prostorije s dvije pokrajnje izbice odijeljene zastorima. Prostorija je opremljena namještajem prenesenim iz Zadružnog doma, a to su do stropa visoki ostakljeni ormari, dvije niske police i nekoliko izložbenih vitrina. U toj je glavnoj prostoriji smješten uglavnom

stari fond Knjižnice, koji je u ostakljenim ormarima relativno dobro zaštićen. Rečeno mi je da su knjige slagane prema starim signaturama, ali čini mi se da je tu poprilična zbrka. U vrijeme moga boravka u knjižnici, katalog je bio u Rijeci (pregledala sam ga letimično 1992. g.), a bez njega je snalaženje nemoguće. Zajedno su smještene novije i stare knjige, rukopisi i dokumenti, građa sa starom signaturom i ona klasificirana prema UDK.

Ne zna se točno koliko se bavilo knjižničnim fondom nakon preseljenja. Koliko je stručnih osoba interveniralo u uređenju knjižnice u novom prostoru, također mi nije poznato. Prema Rješenju Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture Rijeka, čini se da je posljednji put temeljita revizija napravljena 1971. godine, znači prije preseljenja. Tada je ustanovljeno da je ukupan broj knjiga 6284 sveska, što prema inventarnoj knjizi iz 1956. g. u kojoj je upisanih 6 596 svezaka, znači da 312 svezaka nedostaje. Ta inventarna knjiga iz 1956. nije mi bila dostupna. U istom dokumentu navedeno je da je u 96 fascikala složena korespondencija i dokumentacija, te napravljen novi popis periodike prema kojem u knjižnici ima 49 naslova novina i 307 naslova časopisa. (25)

Izvjesno je, da se nakon preseljenja u sadašnji prostor, radilo ponovo na rukopisnoj ostavštini Dinka Vitezića, te sređivanju periodike. Rukopisnom ostavštinom, iz koje je objavljena korespondencija Vitezića s biskupom Strossmayerom, bavio se dr. Strčić. Iz nekih popisa vidljivo je da je građu sređivao i Miljenko Pandžić, arhivski savjetnik. Rezultat je popis građe smještene u kutijama, te popis građe privremeno prenesene u Zagreb na obradu. Popis je sastavljen 1987. g., a što je s građom bilo dalje, nitko mi nije znao reći. Vjerujem da o tome postoji odgovarajuća dokumentacija, ali nije mi bila dostupna.

Iz 1987. je i novi popis periodike koji je, pretpostavljam, sastavio M. Pandžić. Taj se razlikuje od popisa iz 1971. po broju naslova časopisa kojih je sada 273, a bilo ih je 307. Broj naslova novina je isti, 49. Uz naslove navedena su sva godišta i brojevi u knjižnici.

Od preseljenja, Knjižnica je stalno zatvorena. Moguća je posjeta i razgledanje po dogovoru, no službeno voditelj knjižnice nije imenovan. O knjižnici brine prof. Marija Kraljić, te općinsko poglavstvo.

PLANOVI O BUDUĆEM UREĐENJU (ponovnom otvaranju) KNJIŽNICE

U «Novom listu» od 4. siječnja 1994. g. pod naslovom *Novi prostor za Biblioteku Vitezić*, objavljena je vijest o zanimanju austrijske Vlade, preko Kulturnog instituta Republike Austrije, za građu koja govori o austrijsko-hrvatskim državnim i kulturnim odnosima, a dio je fonda *Vitezićeve knjižnice*. Spominje se i neposredna financijska pomoć za uređenje novog prostora za *Biblioteku Vitezić* i njeno preseljenje u Zadržni dom. Slijedeći trag članka, doznala sam da je bilo riječi o financiranju mikrofilmiranja najvrijednijih primjeraka Knjižnice i darovanju mikročitača, uz ustupanje Austriji zanimljive povijesne građe na uporabu. Upravo zbog odabira građe za mikrofilmiranje katalog je odnesen u Naučnu biblioteku u Rijeku.

Iz kasnijih razgovora doznala sam da ipak postoji niz prepreka u ostvarenju zamišljene i željene suradnje Republike Austrije i Vrbnika, a katalog je nakon stručne obradbe vraćen s napomenom da je odabir zapravo nemoguć jer je sva građa vrijedna, ali se pravoga smisla u mikrofilmiranju ne vidi.

Koliko je lutanja i različitih koncepcija, vidi se, vjerujem i iz toga što se u siječnju govorilo o preseljenju u nove (stare) prostorije Zadržnog doma, a u kolovozu doznajem o zamisli novoga poglavarstva da se pokuša obnoviti i posudbeni dio Knjižnice i to na prvom katu zgrade, nakon planiranog preseljenja općinskih kancelarija. Znači, seli Općina, a ne Knjižnica. Zamisao poglavarstva je da na drugom katu ostane spomenički dio, a na prvome posudbeni dio, čitaonica te potpuni katalog spomeničke knjižnice. Razmišlja se i o zapošljavanju stručne osobe, istina, na pola radnog vremena, koja bi brinula o fondu i prezentirala ga javnosti.

Kroz deset godina, od nastanka ovoga rada do 2003., Knjižnica je uglavnom mirovala u nepromijenjenom stanju, nedostupna široj javnosti. To, naravno, ne znači da se planovi za njezino revitaliziranje i zaštitu nisu razvijali, no nijedan nije naišao na razumijevanje odgovornih općinskih struktura i nijedan se nije realizirao.

Jedno se vrijeme razmišljalo o obnovi staroga, sada praznoga hotela na Placi i njegovu prenamjenu u kulturno-informacijski centar u kojem bi svoje mjesto našla Knjižnica Vitezić sa spomeničkim fondom, posudbena knjižnica o čijem se ponovnom otvaranju

također razmišljalo, čitaonica u kojoj bi se odvijali različiti kulturni sadržaji te dječji vrtić. Zanimljivo je da bi se time Knjižnica vratila na svoju prvobitnu lokaciju, a i sadržajima bi obnovila svoju prvu namjenu. Od ideje se odustalo.

Postojala je i zamisao da se Knjižnica u postojećem obliku da u koncesiju privatnoj osobi koja bi je otvorila za turističke posjete.

Matična služba Sveučilišne knjižnice iz Rijeke opremila je Knjižnicu računalom s knjižničnim programom s ciljem da se knjižni fond katalogizira i postane dostupan za online pretraživanje. Kako nije zaposlena stručna osoba koja bi to učinila, računalom se počeo koristiti Turistički ured, a navodno (neprovjerena informacija) niti softver nije bilo moguće pravilno instalirati.

2003. g. prostore napuštenog i zatvorenog Turističkog ureda dobiva na korištenje Kulturno društvo «Frankopan» koje uređuje i etnografsku «Nedinu zbirku» i ima planove za otvaranje Knjižnice, tim više što su članice Društva od davnine radile u Knjižnici i brinule o njoj. No, vrlo brzo prostor im se oduzima i vraća ponovo otvorenom Turističkom uredu.

2004. g. stanje u Knjižnici obitelji Vitezić nalazim puno boljim. O njoj trenutno brine voditeljica Turističkog ureda. Nekad vlažni dijelovi prostorije, sanirani su i uređeni. Djelatnici Konzervatorskog zavoda pregledali su knjižni fond i našli ga urednim i bez nametnika. Dio fonda, prije nesređenog i loše zbrinutog, stavljen je na police, a dio primjeren školskom uzrastu, predan je školskoj knjižnici OŠ Vrbnik. Kartični katalog opet je u knjižnici, prostor se redovito zrači i štiti od vanjskih utjecaja. Riječju, Knjižnica je zadovoljavajuće održavana.

Zalaganjem volontera planovi i razmišljanja o revitalizaciji Knjižnice kao spomeničke baštine te posebno njezine veće i bolje turističke promidžbe nikad se ne napuštaju. Donacijom je pribavljen prijenosnik i knjižnična aplikacija Metel. Ozbiljan rad tek nam predstoji.

Nažalost, turisti u Vrbnik dolaze najčešće samo da bi kušali žlahtinu, pa prekrasni, zanimljivi prostori obnovljenog Desetinca s lapidarijem i eksponatima Vrbničke grafičke akademije, replika glagoljaške tiskare i Knjižnica obitelji Vitezić ostaju rijetka turistička meta, koju otkriva tek pokoji sladokusac.

Izvori:

1. Zaklade koje ustrojiše braća: Dr. Ivan Josip Vitezić i Dr. Dinko Vitezić, Tiskara Kurykta u Krku, s. a., str. 39
2. Zaklade koje ustrojiše braća: Dr. Ivan Josip Vitezić i Dr. Dinko Vitezić, Tiskara Kurykta u Krku, s. a., str. 40
3. *ibid*, str. 40
4. *ibid*, str. 40
5. Zaklade koje ustrojiše braća: Dr. Ivan Josip Vitezić i Dr. Dinko Vitezić, Tiskara Kurykta u Krku, s. a., str. 39
6. Pravila društva Hrvatski dom u Vrbniku, Rijeka, 1897.
7. Bolonić, Vrbnik nad morem, Krk, 1981.
8. Spomenica o otvaranju Hrvatskog doma u Vrbniku na Krku, Tiskara Kurykta, Krk, 1901.
9. *ibid*
10. Zaklade koje ustrojiše braća: Dr. Ivan Josip Vitezić i Dr. Dinko Vitezić, Tiskara Kurykta u Krku, s. a., str. 42
11. *ibid*, str. 43
12. *ibid*, str. 43
13. Zapisnici knjižničara, Vrbnik 1925. , rukopis
14. Zapisnici knjižničara, Vrbnik 1925. , rukopis
15. Zapisnici knjižničara, Vrbnik 1925., rukopis
16. Knjiga posjetitelja, Vrbnik, rukopis
17. *ibid*
18. Knjiga posjetitelja, Vrbnik, rukopis
19. Zapisnici knjižničara, Vrbnik 1925., rukopis
20. *ibid*
21. Zapisnici knjižničara, Vrbnik 1925., rukopis
22. Ćutić, Marko. *Vitezićeva knjižnica u Vrbniku*. Riječka revija I/1952, br. 1, 60
23. Prica, Ksenija. *Iz djelatnosti matične službe Naučne biblioteke u Rijeci*, VBH 13(1967) 3-4, 150-151
24. Novak, K. *Radovi na sređivanju i zaštiti fonda Biblioteke Vitezić u Vrbniku*, VBH, Zagreb XIX/73, 1-4, str. 104
25. Rješenje o proglašenju spomenikom kulture «Biblioteke Vitezić» od 14. XI. 1973. – broj 663/2-73, Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture Rijeka